



KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 14 (Şubat/February 2024), s. 543-554.
Geliş Tarihi-Received: 14.01.2024
Kabul Tarihi-Accepted: 17.02.2024
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1419753

İşlevsel Dilbilgisi Açısından Türkçede Çokluk Kategorisi

Plural Category in Turkish in Terms of Functional Grammar

Oğuz KILINÇ*

Öz

Türkçede geleneksel dilbilgisi kitaplarında çokluk tanımlamaları “-lar/ler” eki çerçevesinde verilmektedir. Geçmişten günümüze çok az değişikliğe uğramış olan bu ekin diğer Türk dillerinde de benzer şekilde olduğu görülmektedir. Türkçede birden çok olma durumunun verilmesinde biçim bilimsel, sözcük bilimsel, söz dizimsel yollara başvurulmaktadır. Dilde hangi kullanımın daha çok tercih edildiği, hangi durumlarda birlikte kullanıldıkları dikkat çekmekte, bu durum da işlevsel açıdan dilin incelenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Türkçenin genel yapısıyla uyumluluk gösteren işlevsel yaklaşımlar henüz Türkçede tam yerleşmemiştir. Bu yaklaşımlarla ortaya çıkan işlevsel dilbilgisi çalışmaları sayesinde birbiriyle ilgili konuların anlamlı ve tutarlı bir şekilde verilmesi sağlanmış olacak ve Türkçede anlamı esas alan bütünsel yaklaşımların gelişmesine katkı sunulacaktır. Türkçede *çokluk anlamı* sadece birden çok olma durumu değil aynı zamanda kendi içerisinde dereceli bir sistematığe dönüşen, belirlilik ve belirsizlik özellikleri gösteren kullanımlardır. Çokluk anlamının ortaya konması anlam ve biçimin birlikte değerlendirildiği işlevsel dilbilgisi yaklaşımıyla mümkündür. Türkçede çokluk anlamının ortaya konması amacıyla işlevsel dilbilgisi yaklaşımı ve nitel araştırma yöntemiyle ele almış olduğumuz bu çalışmada Türkçede *çokluk anlamı* Kırgızcayla karşılaştırmalı olarak ele alınmış, *çokluk anlamı* veren dil yapıları ve bunların işlevsel özellikleri *biçim bilimsel, sözcük bilimsel, söz dizimsel* açılardan incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çokluk, çoğul anlam, işlevsel dilbilgisi, Kırgızca, Türkçe.

Abstract

In traditional Turkish grammar books, definitions of plurality are given within the framework of the “-lar/ler” suffix. This suffix, which has undergone very little change as time went by, appears to be similar to those in other Turkic languages. In Turkish, morphological, lexical and syntactic methods are used to settled plurality. It is noteworthy which usage is more preferred in the language and in which situations they are used together, revealing the necessity of examining the language from a functional perspective. Functional grammar approaches that are compatible with the general structure of Turkish have not yet been fully settled. Thanks to the functional grammar studies that emerge with these approaches, related topics will be provided in a meaningful and consistent manner and will contribute to the development of holistic approaches based on meaning in Turkish. In Turkish, the plural meaning not only refers to the state of being more than one but also to a gradual, systematic use that shows features of definiteness and indefiniteness. This can only be revealed from the perspective of functional grammar. In this study, which adopts a functional grammar approach and qualitative research methodology, the concept of plurality is examined

* Dr., Türkiye Maarif Vakfı, e-posta: edosan06@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-8159-6074.

comparatively in Turkish and Kyrgyz, with a focus on language structures that convey plural meanings and their functional properties analyzed from morphological, lexical and syntactic perspectives.

Keywords: Plurality, plural meaning, functional grammar, Turkish, Kyrgyz.

Giriş

İşlevsel dilbilim, dilde yer alan sistemleri, bunların birbirleriyle olan ilişkilerini, bildirişimdeki işlevleri yönüyle değerlendiren, dildeki olguların belirlenmesinde işlevi öne çıkaran, betimlemeyi bu şekilde gerçekleştiren bir dilbilim akımıdır (Vardar vd., 1998). İnsanların fikirlerini, inançlarını dilsel anlatımlarla karşı tarafa nasıl ulaştırdıkları sorusu dile işlevsel açıdan bakmayı gerektirmiştir. Dil sosyal etkileşim aracıdır ve insanın iletişimsel yetisini kapsamaktadır. İşlevsel dilbilim betimleyici, edimsel, psikolojik, tipolojik olmak üzere dört temel yeterliği tanımlamakta ve işlevsel dilbilgisinin gerekliliklerini ortaya koymaktadır (Schaaik, 1998: s. 10). Bu akımın etkisinde dilin anlamsal ve görevsel unsurlarının bir parçada kullanımını, burada hangi işlevleri nasıl yerine getirdiğini işlevsel dilbilgisi inceler. İşlevsel çözümlemelerde esneklik ve kapsayıcı olma esası gözetilmektedir. Dil materyallerinin eşzamanlı betimlenmesinde biçimden işleve, işlevden biçime ya da her ikisinin birlikte uygulanması söz konusudur (Bondarko, 1984). Bondarko, işlevsel dilbilgisi çalışmalarında “*anlamdan biçime*” yöntemini esas almış, işlevsel alanı oluştururken en işlek kullanımları *çekirdek alanda*, diğer kullanımları *yakın ve uzak alanlarda* göstermiştir (Bondarko, 1984). İşlevsel dilbilgisinde, metin, tümce, tümcesel bileşimler gibi dilin yapısal birimleri işlevleri ve kullanım kuralları çerçevesinde incelenmektedir (Musaoğlu, 2003, s. 22). Dilbilgisinin sadece dilsel biçimlerden ibaret olmadığını, anlam ve biçimin birlikte ele alınması gerektiğini belirten Larsen- Freeman (2001, s. 251) dilbilgisinin “*biçim, anlam, edim*” olmak üzere üç boyutlu yapısı üzerinde durmuştur. Korkmaz (1996, s. 19-20), her dilin ayrı sözlüksel dilbilgisinin olduğunu, bunun anlamsal ve sözdizimsel işlevleri bir araya getirmeye olanak sağladığını ifade etmiştir. Benzer (2020), işlevsel dilbilgisinin kullanılan dili merkeze aldığını, kurallar koymak yerine dili betimlemeyi amaçladığını belirtmektedir. Oflaz (2010), geleneksel ve biçimsel dilbilgisi yaklaşımları yerine işlevsel dilbilgisi yaklaşımlarının daha etkili olacağını vurgulamıştır. Güngördü (1993), sözlüksel-işlevsel dilbilgisi esasında yapılan ve dil öğelerini *bileşen yapısı* ve *işlevsel yapı* şeklinde iki koşul düzeyde ele alan sözdizimsel çözümlemelerin dili betimlemede ayrı bir önemi olduğunu ifade etmektedir. Zolotov (2002), işlevsel dilbilgisinin temellerinin “*ne anlatılıyor (anlam), ne ile anlatılıyor (biçim), ne için anlatılıyor (görev)*” sorularında şekillendiğini belirterek konunun ana çerçevesini çizmektedir.

Türkçenin işlevsel dilbilgisinin oluşturulması gerekliliği ve bunun Türkçe öğretimine uygulanmasına yönelik çalışmaların yeterli sayıda olmadığı birçok araştırmada dile getirilmiştir (Schaaik, 1998; Musaoğlu, 2003; Acat, 2007; Ercan ve Bakırlı, 2009; Sebzecioğlu, 2011; Selçuk, 2013; Benzer, 2020).

Musaoğlu (2003), “Türkçenin işlevsel dilbilgisinin; metindilbilimsel, sözdizimsel, biçimbilimsel, sesbilimsel, deyimsel ve diğer kalıplaşmış araçlarının sözlüksel-dilbilgisel, sesbilgisel ve sözcüktüretimsel bileşenlerinin, dilin anlamsal alt yapısına göre belirlenen anlam alanlarının ve işlevsel-düşünsel orta yapısına göre sıralanan işlevlerinin birlikte oluşturdukları iletişim mekanizmasının betimlenmesiyle düzenlenebilir” demektedir (Musaoğlu, 2003).

Benzer (2020), işlevsel dilbilgisinin Türkçede kullanım özelliklerini belirttiikten sonra dil öğrenen açısından yapmış olduğu değerlendirmede Türkçedeki *çokluk* yapısını örnek vermekte, öğrencinin kendi dilinde çokluk kavramını bildiğini ama hedef dilde

bunu karşılayan anlamsal ve yapısal unsurların neler olduğunu kavramak istediğini ifade etmektedir. İşlevsel dilbilgisi yaklaşımının bu tarz betimlemelere imkân sağlayacak esnekliğe sahip olduğu görülmektedir.

Türkçede ve Kırgızcada *çokluk kategorisi* betimleyici yaklaşımlarla ele alınması gereken konulardandır. Modern dilbilimde evrensel nitelikli işlevsel-anlamsal alanlar *yüklem, öznel-nesnel, nitelik ve nicelik, hâl durum merkezli* olmak üzere dörde ayrılmaktadır (Bondarko, 1987, s. 31-32). Bunlar içerisinde çokluk, nitel ve nicel merkezli işlevsel-anlamsal alana dahil edilebilmektedir.

Çoğul, *çokluk* sözcükleri Türkçe Sözlük'te birden fazla olma durumu, belirli ekler yoluyla ifade edilen birden çok kişi ve varlığı gösterme biçimi olarak tanımlanmış; örnek olarak *“-lar/-ler”* eki almış isimler, çoğul kişileri ifade eden iyelik ekleri ve kişi ekleri eklenmiş sözcükler gösterilmiştir (TDK, 2005). Çokluğun zıttı teklik ve azlık olarak belirtilmiştir. Türkçeden farklı diğer dillerde ikiliği ifade eden çokluk şekilleri de bulunmaktadır. Örneğin, Arapçada *“-eyn”* eki ile gösterilen ve *tesniye* diye adlandırılan *çokluk* şekli bulunmaktadır (Kocasavaş, 2004). Bununla birlikte Türkçedeki *göz, diz, boynuz, ikiz* gibi kullanımlarda, iki olma durumunun öne çıktığı görülmektedir.

Çokluk, Türkçede daha çok biçimbilimsel açıdan incelenmiş buna karşılık Kırgızcada *san kategorisi* adı altında işlevsel alanlarıyla ele alınmıştır. Sözcüklerin kendilerine has hususiyetleri nedeniyle *çokluk* kavramı karşılaştırma yapılarak, derecelendirmeye tabi tutularak aşırılık durumlarıyla birlikte sergilendiği görülmüştür. Somut diye adlandırdığımız sözcüklerden sayılabilenlerin çokluğu ile sayılamayanların çokluğu, soyut sözcüklerin çokluğu, fiillerin çokluğu doğal olarak birbirinden farklı ya da benzer durumları içerisinde barındırmaktadır. Bu duruma dikkat çeken Johanson (2007), çokluğun bireyselleştirici ve kuvvetlendirici işlevleri olduğunu, sayılabilen varlıklarda birleştirici *“atlar (teker teker)”*, sayılamayan varlıklarda kuvvet verici *“sular (çok su)”* etkiye sahip olduğuna dikkat çekmektedir.

Genel olarak Türkçe ve Kırgızca dilbilgisi kitaplarına bakıldığında çoklukla ilgili anlamdan ziyade yapıyı öne çıkaran benzer tanımlamalar ve açıklamalar görülmektedir. Ergin (1993, s. 120), kök ve gövdelerin çekimsiz hallerinin teklik ifade ettiğini, çokluk şekillerinin *“-lar/-ler”* ekiyle yapıldığını belirtmiştir. Korkmaz (1998, s. 322), aynı türden birden çok varlığı anlatmak, fiillerde şahsın çokluk olduğunu göstermek için kullanılan özel ekler olduğunu *“ağaç+lar, çiçek+ler, anladı+nız, geliyor+uz vb”* sözcükleriyle örneklendirmiştir. Banguoğlu (1998, s. 322), çokluk kavramını *“adlarda sayı”* başlığı altında ele almış, isimlere getirilen *-lar/ler* eki çerçevesinde değerlendirmiş, bu haldeki adlara *çokluk (pluriel)* demiştir. Topaloğlu (1989, s. 51), isim ve zamirlerde birden çok varlığı ifade eden, fiillerde kişilerin çokluğunu gösteren biçimi çokluk olarak tanımlamıştır. Bu kategoride *“-lar/-ler”* ekini ve fiillere gelen çoğul kişi eklerini almış *“şarkı+lar, türkü+ler; biz, siz, onlar; yaptı-k, yap-tı-nız, yap-tı-lar, gidiyor-uz, gidiyor-sunuz, gidiyor-lar, dön-elim, dön-ün, dön-sünler”* sözcüklerini örnek olarak göstermiştir. Türkçe Sözlükte (TDK, 2005, s. 317-318), çokluk, kelimelere getirilen eklerle kavramın birden çok olduğunu bildirme şekli olarak belirtilmiş, isimlere getirilen *“-lar/-ler”* eki, çoğul kişileri ifade eden iyelik ekleri ve fiillere getirilen çoğul şahıs ekleri almış sözcüklerle örneklendirilmiştir. Çokluğun zıttı olarak gösterilen teklik ise isim ve fiillerde nesne veya şahsın çoğul olmaması olarak tanımlanmıştır (Hatipoğlu, 1978; Korkmaz, 1992).

Eski Türkçede *“-lAr, -t, -An, -s, -z, -GUn”* ekleriyle, *“Tokuz Oguz, On Uygur”* gibi sayı sıfatlarıyla ya da *“sü (asker), sayu (hep), bodun”* gibi sözcüklerle çokluk ifade edilmekteydi (Üstünova, 2008). *“-lAr”* kullanımı yaygın değildi. Orta Türkçe döneminde *“-lAr”* ekinin çokluk eki olarak kullanıldığı görülmektedir. Zamirlerin çoklukları da bazı fonetik farklılıklarla *“biz, siz, olar, anlar vb.”* kullanılmaktaydı (Hacıeminoğlu, 1996).

Harezmi Türkçesi ve Çağatay Türkçesinde de çokluk eki “-lar” olarak kullanılmıştır (Topralı&Vural, 2007; Eckmann, 2003). Eski Anadolu Türkçesinde, çokluk eki olarak “-lar, -an, -z” ekleri kullanılmıştır (Gülsevin, 1997; Şahin, 2003). Eski Türkçede çokluk ifade eden ekler olsa da kullanım olarak dilbilgisel değil daha çok sözlüksel türden bir çokluk söz konusudur. Günümüzde nesnelere sayılabilir kümesi şeklinde ifade edilen durum eskiden cins olarak belirtilmekteydi (Grönbech, 1995). Çağdaş Lehçelerde çokluk: Azerbaycan Türkçesinde *kemiyet*, Türkmencede *köplük*, Özbekçede *san*, Kazakçada *köptik*, Kırgızcada *köptük* olarak adlandırılmıştır.

İşlevsel dilbilgisi alanındaki çalışmalarıyla tanınan Derbişeva (2003), Sagınbayeva (2006) Kırgızcadaki kip ve kişileri incelemiş, Kırgızcadaki *sayı kategorisine* dikkat çekmişlerdir. Kırgızca dilbilgisi kitaplarında çokluk kategorisi “*sayı kategorisi*” içerisinde ele alınmış ve “*köptük san*” başlığı altında incelenmiştir. E. Abduldaev, C. Davletov, A. İmanov (1986) tarafından hazırlanmış olan “*Kırgız Tili*” adlı kitapta, çoklukla ilgili olarak “Çokluk isimlerin sayıca çokluğunu bildirmekte, özellikle biçim bilimsel yolla (“-lar” ekiyle) yapılmaktadır...” şeklinde açıklama yapılmış ve “-lar” ekinin fonksiyonları maddelendirilmiştir.

Kırgız İlimler Akademisi (1980) tarafından çıkarılan *Kırgız Edebi Dilinin Gramatikasi* adlı kitapta ise “*çokluk*” biçimsel, sözlüksel ve anlamsal açılardan ele alınmış ve incelenmiştir.

Burul Sagınbaeva ve Zamira Derbişeva tarafından çıkarılan *Türkçe-Kırgızca Karşılaştırmalı Morfoloji* adlı kitapta da “*çokluk*” sayı adları bölümünde incelenmiş ve burada daha çok “-lar” eki ve bu ekin Kırgızca ve Türkçedeki kullanım farkları ve benzerlikleri verilmiştir (Sagınbaeva&Derbişeva, 2014).

Türkçe dilbilgisi kitaplarında ve sözlüklerde çoklukla ilgili yer alan tanımlara genel olarak bakıldığında, isim ve isim soylu sözcüklerin öne çıkarıldığı, bir şeyin birden çok olması anlamıyla açıklandığı, çokluk anlamı veren biçimsel yapının “-lar/-ler” eki olduğu ve bu eki alan sözcüklerin çoğul kategorisinde değerlendirilmesi gerektiği görülmektedir. “-lar” ekinin eklendiği sözcüğe çokluk anlamı dışında başka anlamları da karşılayacak şekilde kullanıldığı bilinmektedir. Ayrıca “-lar” eki dışında çokluk anlamı veren başka ekler de bulunmaktadır. Bu anlamda çokluk anlamını sadece “-lar” ekine bağlamak konunun kapsamı açısından daralmasına sebep olmaktadır. Bu konunun anlamdan biçime, biçimden anlama bütüncül olarak betimlenmesi işlevsel dil bilgisi bakış açısıyla mümkündür.

Çalışmamızda da Türkçede çokluk anlamının ortaya konması, Türkçe öğrenenlere katkı sunması amacıyla işlevsel dilbilgisi yaklaşımı ve nitel araştırma yöntemiyle ele almış olduğumuz bu çalışmada Türkçede *çokluk anlam* Kırgızcayla karşılaştırmalı olarak ele alınmış, *çokluk anlamı* veren dil yapıları ve bunların işlevsel özellikleri *biçim bilimsel, sözcük bilimsel, söz dizimsel* açılardan incelenmiştir. Türkçe ve Kırgızcada *çokluk* kavramı merkeze alınmış, uzak ya da yakın anlam çerçevesinde *çokluğu* karşılayan dil yapıları karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Türkçe ve Kırgızcada gerek asıl sayı sıfatları ve gerekse belgisiz sayı sıfatları, zarflar ve diğer söz gruplarıyla çokluk ifadeleri göz önüne alındığında çokluğun belirli ve belirsiz çokluk olarak iki şekilde karşılandığı görülmektedir.

1. Belirsiz Çokluk İfade Etme Yolları

1.1. Biçim Bilimsel Yolla Çokluk İfade Etme

1.1.1. İsimlere Gelen Eklerle Çokluk İfade Etme

Biçim bilimsel yolla çokluğun ifade edilişi dendiğinde ilk akla gelen ek “lar” çokluk ekidir. Fakat Eski Türkçe döneminde çokluk; belirli ekler, bazı son çekim edatları yahut belirli vasıflarla ifade edilirdi. Bu ifade edilmemişse, teklik ifadesi, tekligi değil, belirsizliği gösterirdi. Çokluk eki, tek tek fertlerin yahut iş ve hareketlerin çokluğu söz konusu ise kullanılırdı. İsimlere, zamirlere belirsiz sayılara ve çekimli fiillere en çok gelen ve yaygın olan çokluk eki “-lar/-lär”di. Bazın, “-lar” ile yapılan çokluk kategorisinin yakın zamanda oluşturulduğu görüşündedir (Akalin, 1979). Bunun dışında kullanılan diğer çokluk ekleri şunlardır:

+**GÜN**: *ini* (erkek kardeş), *iniy+gün+üm* (erkek kardeşlerim) *kelin* (gelin) - *kelin+gün+üm* (gelinlerim).

+**En** : *oğul* (oğul) - *oğl+an* (oğullar), *er* (er) - *er+en* (erler).

+**t** : *tigin* (şehzade) - *tig+it* (şehzadeler), *oğul* (oğul) - *oğl+it* (oğullar).

+**z** : *ok* (boy) - *Og+uz* (boylar), *ben* (ben) - *bi+z* (ben ve ait olduğum grup).

+**s** : *ışbara* (bey) - *ışbara+s* (beyler).

Bugün bu listede yer alan çokluk ekleri ya kelime kök/kökenine yapışarak kaybolmuş ya da bir isimden isim yapım eki hüviyeti almıştır (İlhan, 2009, s. 25-26).

1.1.1.1. Çoğul Eki “-lar” ile Çokluk İfade Etme

Eski Türkçeden günümüze kadar değişmeden gelebilmiş olan bu ek Türk lehçelerinde de küçük ses değişikliklerine uğrayarak kullanılmakta ve bugün de çokluk işlevini yerine getirmektedir. Bondarko'nun işlevsel dilbilgisi modellemesine göre çokluk göstermede merkez alanda yer alması gereken bu ek Türkçede bütün sözcük türleriyle kullanılabilir.

Türkçe	Kırgızca
-lar/-ler	-lar/-ler (-lor/-lör/-dar/-der/-dor/-dör/-tar/-ter/-tor/-tör)
Ör: Abla+lar, Ev+ler, isim+ler	Misal: Ece+ler (ablalar), oy+lor (düşünceler), cumuş+tar (iş+ler), konok+tor (misafirler), col-dor (yol+lar)

1.1.1.2. İyelik Ekleriyle Çokluk İfade Etme

Türkçe ve Kırgızcada isimlere gelerek onların kime ait olduğunu gösteren iyelik ekleri, şahıs eklerinde olduğu gibi çoğul kişileri gösterirken aynı zamanda çokluk da ifade etmektedir. Bondarko (1987), *işlevsel-anlamsal alan* sınıflandırmasındaki nitelik ve nicelik merkezli anlamsal alanı açıklarken bu grubaşmaya iyelik (Lat. Possesivus) *işlevsel-anlamsal alanının* da meyletmekte olduğunu söylemektedir.

Türkçe			Kırgızca		
I. Çoğul	-ImIz	kalemimiz	I. Çoğul	-(I)bIz/- (İ)bİz, [-(U)buz, -(Ü)büz]	kitepteribiz
II. Çoğul	-InIz	kaleminiz	II. Çoğul	-(I)nAr/- (İ)nEr, [-(U)nor, -(Ü)nör]	kitepteriner
III. Çoğul	-lArI	kalemleri		-(n)Izdar/- (n)İzder	kitepterinizder
			III. Çoğul	-lArI/- lErİ	kitepteri

1.1.1.3. Varlık/Yokluk Eki “-li” ile Çokluk İfade Etme

Türk dillerinde oldukça işlevsel özellikte olan ve sıfat yapma, varlık, yokluk bildirme gibi özellikleriyle öne çıkan bu ek aynı zamanda eklendiği bazı sözcüklere çokluk anlamı da katmaktadır.

Türkçe	Kırgızca
-li	-duu/tuu (luu)
Ör: Taşlı yol. (Taşın çok olduğu yol.)	Misal: Taştuu col. (Taşlı yol.), Baaluu üy. (pahalı ev)
Paralı bir kişiyle evlenmek istiyor. (Parası olan, zengin.)	Akçaluu adam. (Paralı adam.), Tuzduu tamak. (Tuzlu yemek.)
Verimli araziler bereketli olur. (Verimi çok olan.)	Berekelüü toprak. (Bereketli toprak.)

1.1.1.4. Diğer Eklerle Çokluk İfade Etme

1.1.1.4.1. "-dAş"

Türkçede "+dAş/+tAş" şeklinde kullanımları olan ve bazı sözcüklere gelerek onlarla "birlikte olma, bağlı olma" gibi anlam özellikleri katan bu ek Kırgızcada "+laş/+leş, +loş/+löş; +daş/+deş, +doş/+döş; +taş/+teş, +toş/+töş" gibi kullanımlara sahiptir (Çengel, 2017). Bu ek içerisinde çokluk anlamı da taşımaktadır.

Türkçe	Kırgızca
-dAş/-tAş	-laş/-leş, -loş/-löş; -daş/-deş, -doş/-döş; -taş/-teş, -toş/-töş
Ör: Arkadaş, yoldaş, meslektaş, vatandaş.	Ör: Coldoş (Yoldaş), üydöş (evdeş), kesipteş (meslektaş), mekendeş (vatandaş)

1.1.1.4.2. "-gIl"

Türkçede isimlere gelerek o ismin yakın gurubunu ve ailesini anlatan bu ek çokluk işlevinde de kullanılmaktadır.

Türkçe	Kırgızca
-gIl	Bu anlamda +lAr eki kullanılmaktadır.
Ör: Annemgil bize gelecek. (Kim: Annesi, babası, kardeşleri vs.)	Apamdar bizge kelet. (Annemler/Annemgil bize gelecek.)
Hasangil bize küstü. (Kim: Hasan ve ailesi ya da Hasan ve arkadaşları.)	Hasandar bizge taarıldı. (Hasanlar/Hasangil bize darıldı.)

1.1.1.4.3. "-lAgAn"

Kırgızcada on, yüz, bin, on bin, yüz bin, milyon sayılarına gelerek onlara belirsiz bir çokluk anlamı kazandıran ekin yaygın bir kullanım alanı bulunmamakta belli sözcüklere gelebilmektedir.

Türkçe	Kırgızca
Türkçede bu ek kullanılmamaktadır.	-lAgAn
	Ör: Ondogon (Onlarca), cüzdögön (yüzlerce), mindegen (binlerce)

1.1.1.4.4. "-lIk"

İsimlere gelerek isim yapan bu ek, eklendiği sözcüklere çokluk anlamı da kazandırmaktadır. Türkçe ve Kırgızcada oldukça işlek bir kullanım özelliğine sahiptir.

Türkçe	Kırgızca
-lık (-luk; -lik, -lük)	-lık (-luk; -lik, -lük)
Ör: Ağaçlık, taşlık, dutluk, kitaplık, odunluk.	Ör: Cakşılık (İyilik), mınçalık (bunca, bu denli), köptük (Çokluk)

1.1.2. Fiillerde Çokluk

1.1.2.1. Şahıs Ekleriyle Çokluk İfade Etme

Şahıs ekleri fiillere gelerek onların kip ve kişi ekleriyle birlikte çekime girmesini sağlamaktadır. “Biz, siz, onlar” çoğul kişi zamirlerini fiillerde ifade eden şahıs ekleri Türkçe ve Kırgızcada küçük değişikliklerle işin, oluşun, durumun birden çok kişi tarafından yapıldığını belirtmekte bu yönüyle çokluk anlamı vermektedir. Şahıs eklerinin yer aldığı dizge işlevsel-anlamsal alan içerisinde “Özneliğin, nesneliğin ve yüklemelliğin birlikteliği” eksenine girmektedir (Musaoğlu, 2003).

Türkçe		Belirli Geçmiş Zaman	Emir/İstek Kipi	Kırgızca		Belirli Geçmiş Zaman	Emir/İstek Kipi
Biz	-(I)z	- (I)k	-IIm	Biz	-bIz	-k	-All
Siz	-sInIz	- nIz	- In	Siler	-sInAr	-nAr	-gIIA
Onlar	-lAr	- lAr	-sInlAr	Sizder	-slzdAr	-nlzdAr	-(y)UnUzdAr
				Alar	-IşAt	-IştI	- IşIn

<p>Ör: Biz geliyoruz/ okuduk/ sevelim. Siz geliyorsunuz/ okudunuz/ sevin. Siz geliyorsunuz/ okudunuz/ sevin. Onlar geliyorlar/ okudular/ sevsinler.</p>	<p>Biz kelebiz/ keldik. Siler kelesiner/ keldiner. Sizder kelesizder/ kelinizder. Alar kelişet/kelişsin.</p>
--	--

Ör: Biz kitap okumayı çok seviyoruz. (Kim: Ali, Ahmet, Hasan...)

Biz bu sorunu çözebiliriz. (Kim: Sınıftaki öğrencilerin tamamı)

Ödevini kimler yaptı? Biz yaptık öğretmenim. (Kim: Öğrenciler)

Niçin soğukta bekliyorsun? Biz soğuğu severiz. (Kim: Ahmet)

Siz bizimle pikniğe geliyor musunuz? (Kim: Fatma, Feyza, Faruk...)

Siz yemek mi yiyeceksiniz? (Kim: Ali, Hayri, Ahmet...)

Abdullah Bey siz öndeki koltuğa buyurunuz. (Kim: Abdullah), (Saygı Çoğulu)

Ör: Üylörünö bara catıştı. (Evlerine gittiler.)

Çegirtkeler çırıldışat. (Çekirgeler çırıldıyor.)

1.1.2.2. İşteşlik Ekiyle Çokluk İfade Etme

Türkçe ve Kırgızca’da fiillere gelen işteşlik ekleri işin birlikte, ortaklaşa, karşılıklı yapıldığı anlamını vermekte ve bu yönüyle çokluk ifade etmektedir. İşteşlik de işlevsel-anlamsal alan içerisinde “Özneliğin, nesneliğin ve yüklemelliğin birlikteliği” eksenine girmekte “çatsal-sözdizimsel yapılanmalar” içerisinde “işteşlik ve geçişsizlik” başlığıyla değerlendirilmektedir (Musaoğlu, 2003).

Türkçe: İşteşlik	Kırgızca: Koş Mamile
-ş, (I)ş	- ş, -(I)ş
Ör: Görüştü, bakiştı, fısıldaştı, kaçıştı, anlaştı.	Ör: Taanıştı (tanıştı), katıştı (katıldı), kiriştı (girdiler), körüştü (görüştü), süylöştü (konuştu)

1.2. Sözcük Bilimsel Yolla Çokluk İfade Etme

Türkçe ve Kırgızca'da bazı cins sözcükler herhangi bir eke ihtiyaç duymadan kendi içerisinde çokluk anlamını barındırmaktadır. Topluluk ismi olarak adlandırılan bu sözcükler kendi içerisinde barındırdığı parçalardan meydana gelerek bütünü ifade etmektedir. Çokluk eki ve sayı sıfatları da eklenebilen bu sözcükler yaygın olarak kullanılmaktadır.

Türkçe	Kırgızca
Sürü, ulus, halk, ordu, orman...	Kalk(halk), ulut (ulus), mal...

1.3. Söz Dizimsel Yolla Çokluk İfade Etme

Türkçe ve Kırgızca'da sözcükler bağlam içerisinde çeşitli yapısal ve anlamsal görevlerde bulunmaktadır. Bu anlamlardan birisi de miktar belirtmektir. Köktürkçede "barı, kamağ, kop, tüketi, artuk"; Uygurcada "tükel, tolğ, kamağ, barça, köp"; Karahanlıcada "kamağ, ked, aşru"; Harezmcede "ingen, köprek, heme"; Kıpçakçada "öküşrek, çok"; Eski Anadolu Türkçesinde "yaolak, kamu, her kim" gibi sözcükler çokluk ifade etmektedir (İlhan, 2009). Bu sözcüklerden bazıları günümüzde kullanım özelliklerini kaybetmişken bir kısmı da bazı ses değişiklikleri ile günümüzde kullanımına devam etmektedir. Bunlar içerisinde "köp" sözcüğü herhangi bir değişikliğe uğramadan günümüzde de Kırgızcada varlığını ve işlevini devam ettirmektedir.

1.3.1. Sıfatlar, Zarflar Yoluyla Çokluk İfade Etme

Sözcükler kendi hususiyetleri çerçevesinde cümle dediğimiz dil sistemi içerisinde göstermiş oldukları görev ve bulunmuş oldukları yerler dikkate alınarak sıfat, zarf, bağlaç, ünlem gibi isimler almışlardır. Sözcük türü şeklinde çatı bir adlandırmanın altında ana başlık olarak isimler ve fiiller yer almıştır. Diğer sözcükler de bu ana ayrıma yaklaştırılmaya çalışılmış ya da görevsel özellikleri dikkate alınarak ayrı bir şekilde adlandırmaya tabi tutulmuşlardır. Sözcüklerin türleri yönünden sınıflandırılması tartışması bir yana bırakıldığında genel anlamda "çokluk" ifade eden sözcüklerin cümle içerisinde farklı görevlerde bulunduğu görülmektedir. Bu çokluk, nitelenen ya da belirtilen sözcüğün yapısına, anlamsal özelliklerine göre de değişebilmektedir. Konunun çerçevesi genişletildiğinde sıfatlar ve zarfların derecelendirilmesinde kullanılan belgisiz çokluk ifadeleri, bazı soru zarfları ve sıfatları da çokluk kategorisinin içerisinde gösterilmelidir. Örneğin: "Çok iyi insan" dediğimizde "çok" kelimesi "iyi" kelimesinin çokluğunu (derecesini) ifade edecek şekilde kullanılmıştır. Yine aynı şekilde "Çok yoruldu" cümlesinde kullanılan "çok" zarfı da yorulma eyleminin fazlalığını, çokluğunu ifade etmektedir. "Ne kadar güzel konuştun" cümlesinde de "ne kadar" sözcüğü "güzel" kelimesinin çokluğunu belirtmektedir.

Türkçe: Çok, fazla, pek çok, birçok, bütün, hep, bol...

Ör: Fazla söze ne hacet.

Bu yemek bana fazla geldi.

Fazlası bize zarar.

Çok güzel bir iş yaptın.

Çok insan var.

Çoğu gitti azı kaldı.

Dışarıda pek çok insan var.

Ne kadar güzel bir insan. (Çok güzel.).

Ne mutlu Türk'üm diyene. (Çok büyük mutluluk.).

Kırgızca: Ayabay (pek çok), dalay (pek çok), köp (çok, pek çok), mol (pek çok), бүткүл (bütün), bardık (bütün), bardığı (hepsi), ötö (çok), alda kaçan (çok zaman önce)...

Ör: Bul cerde köp maşına bar. (Burada çok araba var.)

Bul kün ayabay çarçadım. (Bugün çok yoruludum.)

Azamat ayabay cakşı adam. (Azamat çok iyi adam.)

Ötö az ubaktınız kaldı. (Çok az vaktiniz kaldı.)

Mınçalık kooz cerdi körgön cokmun. (Bu kadar güzel bir yeri görmedim.)

1.3.2 İkileme gruplarıyla Çokluk İfade Etme

Türkçe ve Kırgızcada oldukça sık kullanım özelliğine sahip olan ikilemeler, aynı, yakın, zıt anlamlı sözcüklerin ya da biri anlamlı diğeri anlamsız iki sözcüğün tekrarıyla oluşabilmektedir. Cümle içerisinde *vurgu*, *abartma*, *çokluk* gibi anlam özellikleri katan ikilemeler çokluk eki aşarak da kullanılabilir. Çürük (2016) bu kullanımı "...şehirleri bar bar, kabare kabare dolaşp..." örneğiyle açıklamakta burada ikilemeler sayesinde abartma, çoğaltma anlamının ifade edildiğini belirtmektedir. Uzun (2006, s. 42), ikilemelerin çokluğu yansıtma özelliğine dikkat çekerek yineleme, "ilgili olduğu kategorilerle daha çok gösterim (*iconicity*) özellikli ilişkiler kurar. Yani, yineleme yoluyla sözcüklerin bir bölümü veya tamamı "çoğaltılırken" bu iş pekiştirme, çoğullama, artırma, büyüme, abartma gibi işlevler üstlenmeyi de beraberinde getirir" demektedir.

1.3.2.1. Aynı ya da yakın anlama gelen sözcüklerden oluşan ikilemeler

Türkçe: Mal mülk, kap kacak, bağ bahçe...

Kırgızca: İdiş-ayak (kap kacak), cuurkan-töşök (yorgan döşek)...

1.3.2.2. Zıt anlamlı sözcüklerden oluşan ikilemeler

Türkçe: Yaşlı genç, geceli gündüzlü, büyüklü küçüklü...

Kırgızca: Uлуу-kiçüü (büyük küçük), karı-caş (yaşlı genç)...

1.3.2.3. Aynı sözcüğün tekrarıyla oluşan ikilemeler

Türkçe: Fersah fersah dolaşmak (çok yer dolaşmak), gani gani (çok), harf harf okumak (bütün ayrıntısıyla), kelime kelime okumak (bütün kelimeleri)...

Kırgızca: Üymök-üymök sarı kır, maşına maşına kezdemeleri alıp...

1.3.2.4. Biri anlamlı diğeri anlamsız sözcüklerden oluşan ikilemeler

Türkçe: Para mara, yemek memek, elma melma...

Kırgızca: Et-met (et met), çay-pay (çay may), ögüz-mögüz, kitep-mitep...

1.3.3. Benzetme Gruplarıyla Çokluk İfade Etme:

Türkçe ve Kırgızcada oldukça sık kullanılan bir çokluk ifade etme şeklidir. Benzetme çok yönlü bir özellik arz etse de dilbiliminde "gibi" edatı yardımıyla insanlar veya nesnelere arasında karşılaştırma yapma sanatı olarak ifade edilmektedir. Bu özellikten yola çıkarak işlevsel kullanımı da dikkate alındığında "benzetme" terimi

“karşılaştırma” olarak ifade edilebilmektedir (Kıran, 2006, s. 345). Aksan (1999) anlam bilimi açısından metaforun ilk aşaması olarak benzetmeleri işaret etmekte “keçi gibi inatçı” benzetmesinin zaman içerisinde kısalıp “keçi” metaforuna dönüştüğünü belirtmektedir.

Türkçe: Çekirge afatı gibi, kum gibi, yıldız gibi, sürü gibi, ordu gibi, it eniği gibi, zehir gibi acı (çok acı), bal gibi (tatlı), süt gibi (ak), tüy gibi (hafif)...

Kırgızca: Saydın taşınday (sayın taşı gibi), kumurskaday kaynoo (karınca gibi kaynamak), çıçkan balalaganday (sıçanın doğurduğu gibi), kara taanday (siyah kuş gibi), arının uyogunday (arı yuvası gibi), ittey sulu (it gibi güzel), ölüktöy uktoo (ölü gibi uyumak)...

1.3.4. Deyimsel Yapılarla Çokluk İfade Etme

Türkçe: İğne atsan yere düşmemek (çok kalabalık), Karun gibi zengin olmak (Çok zengin), sürüsüne bereket (çok fazla), Can atmak (çok istemek), cana işlemek (çok tesir etmek), canı burnundan gelmek (çok eziyet çekmek), ırgat gibi çalışmak (çok çalışmak), kan çanağı olmak (çok kızarmak), kapısını aşındırmak (çok gidip gelmek), laf ebesi (çok konuşan), burnunda tütme (çok özlemek), Nuh nebiden kalma (çok eski), öve öve göklere çıkarmak (çok övmek), paraya para dememek (çok para kazanmak), dilinde tüy bitmek (çok söylemek), ağaç olmak (çok beklemek)...

Kırgızca: But koyorgo cer cok (Ayak koymaya yer yok), öz kölökösün tappay kaluu (kendi gölgesini bulamamak), sanaganga san cetpeyt (saymaya sayı yetmez), cer kötürgüs (yer kaldıramaz), atam zamandan beri (babam zamanından beri), booru katkança külü (gülmekten kırılmak), caalı katuu (sinir küpü)...

1.3.5. Ünlem Gruplarıyla Çokluk İfade Etme

Cümle içerisindeki kullanım yeri ve özelliğine göre değişebilmekle birlikte ünlemler de konuşma dilinde belirsiz çokluğu ifade edecek şekilde kullanılmaktadır.

Türkçe: Üüf! Beklemekten sıkıldım. (Çok beklemek), Off! Bu ders ne zaman bitecek. (Çok sıkılma), Aaa! Güzel bir sürpriz. (Çok şaşırma), Ooo! Yakışmış. (Çok beğenme), Heyt be! ,Yaşasın! Dersler bitti. (Çok sevinme)...

Kırgızca: Uraa! Kino baştadı. (Yaşasın! Film başladı.), Caşasın! Sabaktar cok. (Yaşasın! Dersler yok.), Barakende! Abdan cakşı boldu. (Aferin! Çok güzel oldu.)...

2. Belirli Çokluğu İfade Etme Yolları

Türkçe ve Kırgızcada belirli anlamda çokluğu ifade eden yapılar hem az hem de belli sayılarla sınırlıdır. Belirli çokluk ifadeleri çoğunlukla sayılarla verilmekte ama bunun yanı sıra bazı sözcüklerde anlamsal olarak da çağrıştırılmaktadır.

Türkçe: “İki kalem, beş elma, bin adam, yüz yıl...” gibi sayı sıfatlarıyla, “ikiz, üçüz” gibi ekli biçimlerle ve “boynuz, göz, kulak...” gibi ikili çokluğu sözlüksel olarak çağrıştıran sözcüklerle belirli sayıda çokluk ifade edilmektedir.

Kırgızca: “Eki kişi, üç adam, cüz cil...” gibi sayı sıfatlarıyla, “ekiz” gibi ekli biçimlerle ve “moynuz, köz, kulak...” gibi ikili çokluğu sözlüksel olarak çağrıştıran sözcüklerle belirli sayıda çokluk ifade edilmektedir.

Sonuç

İşlevsel dilbilgisi yöntemiyle bütünsel ve anlamsal bir bakışla aynı dilin farklı coğrafyalarda konuşulan iki lehçesi Türkçe ve Kırgızcada çokluğu betimleyen unsurlar

biçim bilimsel, sözcük bilimsel, söz dizimsel açılardan incelenmiş, çokluğu ifade ediş bakımından her iki dilde de hem mantık hem de ifade bakımından çok farklı yapıların olmadığı görülmüştür. Öne çıkan bazı farklılıkların Kırgızcada dil yapılarının kategorik olarak değerlendirilmesi, Türkçede biçimsel, olarak sınıflandırılmasından kaynaklandığı belirlenmiştir.

Türkçe ve Kırgızca dilbilgisi kitapları incelendiğinde çokluk anlamı veren dil yapılarının bir arada verilmediği, sadece sayı ya da çokluk başlığı altında “-lar” eki ve bu ekin katmış olduğu farklı anlamlar üzerinde durulduğu görülmüştür. Dil öğretimi açısından düşünüldüğünde “-lar” ekini betimlemek amacıyla yapılan “çokluk ekidir” şeklindeki açıklamalar ve “çokluk” başlığı altında sadece “-lar” ekinin gösterilmesi, buna karşılık kullanılan dilde çokluğun verilmesinde sözcüksel, sözdizimsel kullanımların daha çok tercih ediliyor olması öğrenende anlam karışıklığına neden olmaktadır. Bu durum diğer biçim birimler için de geçerlidir. Anlamı merkeze alan yaklaşımlar ve dilin günlük kullanım düzeyinde hangilerini daha çok tercih ettiği yönünde yapılacak araştırmalar bu noktada önem arz etmektedir. Bu anlamda betimleyici yönüyle dikkat çeken, biçim ve anlamın birlikte değerlendirilmesine olanak sağlayan işlevsel yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkçede çokluk kategorisinin çoğunlukla “-lar” eki ve onun işlevleri üzerinden düşünülmüş olması sebebiyle sadece isimlere has bir yapı gibi algılandığı ve bunun sonucunda da sözcüklerin kendi karakteristik özelliklerine bağlı olarak değişebilen çokluk yapılarının tam olarak ortaya konamadığı görülmüştür. Daha çok karşılaştırmayla anlaşılabilen, çokluk anlamı ifade eden fiillere, sıfatlara, zarflara ve deyimlere bakıldığında çokluk anlamının “aşırılık, süreklilik, zorluk, fazlalık, yoğunluk” gibi anlamlarla iç içe olduğu belirlenmiştir.

Kırgızca ve Türkçede kullanılan çokluk ifade edici yapılardan daha çok belirsiz çokluk yapılarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Belirsiz çokluk ifadelerinde belirtilmeye çalışılan *çokluk* anlamda bir sınır olmadığı için kendi içerisinde de “orman, orman+lar, çok orman, daha çok orman, pek çok orman...” gibi bir derecelendirme yoluna gidildiği görülmüştür. Bununla birlikte günlük dilde çokluk ifade eden yapıların birlikte kullanılmasından kaynaklı anlatım bozukluklarının yaşandığı tespit edilmiştir.

Kaynakça

- Abduldaev, İ., Davletov, C. & İmanov, A. (1986). *Kırgız Tili*. Frunze: Mektep.
- Acat B. (2007). Dil Eğitiminde İşlevsel Yaklaşımın Okuma ve Okuduğunu Anlama Becerilerini Kazanmaya Etkisi. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 1-13.
- Akalın, M. (1979). *Tarihî Türk Şiveleri*. Ankara: Atatürk Üniv. Yay.
- Aksan, D. (1999). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*. Ankara: Engin Yay.
- Banguoğlu, T. (1998). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Benzer, A. (2020). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde İşlevsel Dil Bilgisi*. Ankara: Pegem.
- Bondarko, A.V. (1984). *Funksionalnaya Grammatika*, Leningrad Nauka, Leningradkoe Otdelenie.
- Bondarko, A.V. (1987). *Voedenie. Osnovaniya Funksionalnoy Grammatiki; Teoriya Funksionalnoy Grammatiki*. Leningradkoe Otdelnie.
- Çürük, Y. (2016). İkilemelerin Dilbilgisel Anlamları. *International Journal of Social Science*, 7(30), 397-411.

- Derbişeva, Z. (2003). *Funksionalnolnaya Gramatika Ruskova i Kırgızkova Yazıkov*. Bişkek.
- Ercan, G. S. ve Bakırlı, Ö. C. (2009). Türkçede Özne Belirtme ve Özne Yükleme: İşlevsel Dilbilgisi Çerçevesinde Bir Çalışma. *Dil Dergisi*, 143, 42-58.
- Eckmann, J. (1988). *Çağatayca El Kitabı*. (çev. Günay Karaağaç, 2003). Ankara: Akçağ Yay.
- Ergin, M. (1993). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yay.
- Grönbech, K. (1936). *Türkçenin Yapısı*. (çev. Mehmet Akalın, 1995). Ankara: TDK Yay.
- Güngördü, Z. (1993). *A Lexical-Functional Grammar for Turkish*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- Hacıeminoğlu, N. (1996). *Karahanlı Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK Yay.
- Hatiboğlu, V. (1978). *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Ankara Üniv. Yay.
- İlhan, N. (2009). *Türk Dilinde Çokluk*. Elâzığ: Manas Yay.
- Johanson, L. (2007). *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler*. (N. Demir, çev.). Ankara: TDK Yay.
- Kıran, Z., Kıran, A. (2006). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin Yay.
- Kırgız İlimler Akademisi. (1980). *Kırgız Edebi Dilinin Gramatikası*. Frunze.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay. Yay.
- Korkmaz, T. (1996). *Turkish Text Generation with Systemic-Functional Grammar*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- Larsen-Freeman, D. (2001). Teaching Grammar. M. Celce-Murcia (Ed.), *Teaching English as a Second or Foreign Language*. Heinle&Heinle Thomson Learning.
- Musaoğlu, M. (2003). Türkçenin İşlevsel Dilbilgisi ve Metin Kompozisyonu. *Dil Dergisi*, 120, 22-40.
- Oflaz, E. (2010). *İşlevsel Dilbilgisi Çerçevesinde Türkçedeki İlişkisel Süreçlerin Betimlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Sebzecioğlu, T. (2011). Türkçede özne yükleme. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 8(1), 15-40.
- Schaaik, van G. (1998). İşlevsel dilbilgisi nedir? *Dilbilim Araştırmaları*, 9-25.
- Sagınbaeva B. (2014). *Türkçe-Kırgızca Karşılaştırmalı Morfoloji*. Bişkek: KTMÜ Yay.
- Seginbayeva, B. (2006). *Kırgız cana Türk Tilindegi Etış Söz Türkümünün StrukturaFunksionaldik Salıştırması*. Doktora Tezi. Bişkek: Kırgız Uluttuk İlimder Akademiyası Til İlimi İnstitutu.
- Topaloğlu, A. (1989). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yay.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yay.
- Uzun, N.E. (2006). *Biçimbilim -Temel Kavramlar*. İstanbul: Papatya Yay.
- Üstünova, K. (2008). *Türkiye Türkçesi Ad İşletimi (Biçim Bilgisi)*. İstanbul: Kesit Yay.
- Yıldız, K. (2004). *Türkçe'de Şahıs Zamirleri*. Ankara: TDK Yay.
- Zolotova, G.A. (2002) *Katagorii Vremenii i vida s Toçki Zreniya Teksta*. In: Voprosı Yazıkoznaniye No.3. pp. 7-30. ISSN 0373-658X.